

Edebiyat eserlerinin ögeleri

Edebiyat eserlerinin dış dünya, diğer deyişle toplum tarafından çevrelenmiş dört temel ögesi bulunmaktadır:

1. Dil 2. Yazar 3. Okur 4. Metin Edebiyat cümle kuruluşlarının, sözcüklerin birincil ya da ikincil anlamlarının, sözcüklerle yaratılan imgelerin önem kazandığı bir sanattır. Bu nedenle edebiyat, lingüistik (dilbilimsel) anlamda dile dayanır.

Yazar, dış dünyayı alır ve yeniden kurar. Ürettiği metinden çıkarılabileceklerin tamamen farkında olmayabilir ya da metnin bu işleviyle her zaman doğrudan ilgili değildir. Yazar, 'Ben, bunu demek istememiştim.' dese bile, söz konusu metinden hareketle, çıkarımlar kanıtlanabiliyorsa yazarın iddiası, herhangi bir okurun iddiasından daha doğru değildir. Anlamlandırma sürecinde, okurun daha önceki bilgi birikimlerinin ve deneyimlerinin toplamı anlamına gelen artyetişimi çok önemlidir. Okurun artyetişimi ölçüsünde yazınsal metnin kodları çözülebilecek ve metin, anlam kazanacaktır. Okurların artyetişimleri birbirlerinden farklı olduğundan, her okurun metinle kurduğu ilişki, çıkardığı anlam da diğer bir okurdan farklı olacaktır.

Yazılı kültürde yazı, yazan ve okuyan arasında el ve göz aracılığıyla aktarılır. Elektronik ortamda ses, yazı ve görüntü, sunucu ve seyirci arasında ışık ve ses olarak aktarılarak göz ve kulak aracılığıyla algılanır.

Metin türlerinin tarihsel gelişim süreci

İletişim kurmayı sağlayan her ileti bir metindir. Bu nedenle metin, çok geniş kapsamlı bir isimdir. Hemen hemen her şeyi kapsar. Dolayısıyla, sadece yazılı değil, bir iletisi olan her araç (resim, fotoğraf, heykel... vb) metindir. Edebiyat ürünlerinin türleri, toplumdan topluma farklılık gösterir. Bir toplumda var olan türe, başka bir toplumda hiç rastlanmayabilir. Yine de her toplumda görülebilen iki temel edebiyat türü bulunmaktadır: Şiir ve düzyazı. Başlangıçta sadece sözlü kültürün tek edebiyat türü olan şiir için kullanılan epik, lirik, didaktik, pastoral sözcükleri bugün, anlatım tarzını belirtmek için her türlü metni açıklamakta kullanılmaktadır.

Yazının bulunmasıyla bireyselleşen edebiyatta yazar, kendi düşleleriyle, var olan gerçekliği yeniden kurar ve kendi özgün evrenini yaratır. Yazarın, ortaya koyduğu bu yeni gerçekliğe kurmaca metin denir.

Elektronik oratama dayalı edebiyatta, İngilizce, hypertext (hayırttekst) olarak adlandırılan metinler için Türkçede, üst metin ya da yardımcı metin kullanımlarının yanında hiper metin de kullanılmaktadır. Hiper metin, yalnızca sanat amacıyla kullanılan yazınsal bir metin türü değildir. Özellikle öğretme amaçlı, ders niteliğinde hazırlanan metinler de hiper metin olarak adlandırılmaktadır.

Edebiyat eleştirisini tanımlayabilmek ve edebiyat eleştirisinde kullanılan yöntemler.

Edebiyat metnini oluşturan öğeleri temel alarak, edebiyat eleştirisinin yöntemleri şöyle başlıklandırılabilir:

- a) Yazara Dönük Eleştiri,
- b) Esere Dönük Eleştiri
- c) Okura Dönük Eleştiri
- d) Dış Dünyaya ve Topluma Dönük Eleştiri

Edebiyat eleştirisini amaç edinen metinlerin, başlı başına bir edebiyat türü olup olmadığı tartışılmaktadır. Kesin olan şudur ki edebiyat eleştirisi, sıradan bir aryetişimle, yüzeysel bir araştırmayla gerçekleştirilemeyecek, zor bir alandır. Bu ne-denle, birçok edebiyat eleştirisi, eseri özetlemekten öteye gidememekte, yalnızca bireysel zevk ve izlenimlerin anlatıldığı metinler olarak kalmaktadır.

Resim Sanatı

Resmetme, gösterme, temsil etme insanın doğa ile kendi dili arasındaki buluşmanın en önemli ve ilk aracını oluşturmaktadır. İnsan, görme organı ile keşfettiği dış dünyayı, resim yolu ile kendi algısının bir parçası, bir bilgi ögesi haline dönüştürür. Gördüğünü ifade etme zaman içinde esas olarak dil yolu ile olmasına karşın resim yolu ile ifade, insanın geçmişten bugüne kendisini anlatmanın en önemli aracıdır. Resmin tarihi ve ne olduğu sorusu insanın görmeyi ve düşünmeyi öğrenmesi ile başlar. Düşünmek nasıl dil yoluyla oluyorsa resim de insanın düşünmesinin temel ifade araçlarından biridir. Resim nedir sorusuna temel olarak verilecek yanıt, insanın farklı araç ve tekniklerle gördüğünü ortaya koyma isteği ile dış doğa ve kendi doğasıyla buluşma aracıdır denilebilir.

Farklı dönemlere, farklı sanatçılara ait resimleri incelediğimizde, karşılaştığımız sonuçların birbiriyle çelişiyormuş gibi görünen sonucu, resim

sanatının ne kadar sonsuz bir anlatım dili olduğunu da görmemizi sağlar. Her biri kendi döneminin özelliklerini gösteren resimlerde bile karşılaştığımız farklılıklar, aynı zamanda o dönem içinde her sanatçının da kendine ait bir anlatım biçimi olduğunu gösterir. Bu açıklamadan yola çıkarak, estetik bir değer taşıyan her resmin kendi içinde barındırdığı özellikler bağlamında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varabiliriz.

Resmin temel unsurları içinde renk, çizgi, perspektif ve kompozisyonun önemini vurgulamak gerekir. Renk ve çizgi hem birlikte hem de kendi başına resmi oluşturabilir. Resim sanatı, iki boyutlu bir yüzey üzerinde oluşmasına karşın, aynı zamanda bir üçüncü boyut gereksinimi de gidermek durumunda kalabilir, nesnelere iki boyutlu bir düzlemde üç boyutlu gösterme tekniğine perspektif denir. Kompozisyon ise en genel tanımıyla resim yüzeyinin sanatçı tarafından düzenlenmesidir. Düzenlenen yüzey üzerindeki kompozisyon, sanatçının anlatım sırasını ve seçimini belirleyen bir unsurdur.

Resim sanatında, sanatçının biçimsel dili (üslup / tarz), resme ait en önemli belirleyicidir. Resim sanatı, yaşayan bir alan olduğundan değişime açıktır ve sanatçı, özgür bir anlatıcıdır. Sanatçının biçimsel dili, aynı zamanda o sanatçıya ilişkin bir değerler bütünüdür.

Plastik sanatlar içindeki diğer alanlarda olduğu gibi, resim sanatının tarihsel gelişim sürecine baktığımızda da, bu sanata ait ortak birtakım özellikler yanında resmin yapıldığı döneme ilişkin farklılıklar olduğunu gözlemliyoruz. Mağara Resimleri olarak adlandırılan taş çağlarından itibaren insan, doğayı ve kendini görmek için resmetmiş, bir başka deyişle, resmi, hayatı anlamak için kullanmıştır. Ağırlıklı olarak hayvan figürlerine yer verilen bu resimlerde, bizon, geyik, at gibi hayvan figürleri yer almaktadır. Duvara resim yapma geleneği, Mısır ve Mezopotamya kültürlerinde de yoğun olarak devam etmiştir. Mısır'da piramitlerin içlerine, duvarlara yapılan resimler, yaşanan dünya için değil, ölümden sonraki yaşamı kolaylaştırmak için yapılmıştır. Ortaçağ'ın yaklaşık bin yılı yakın süren döneminde, ağırlıklı olarak din temalı sahneler, resmin esas konusunu oluşturmuştur. İnsanlar için okuma ve yazmanın çok kısıtlı olduğu bir dönemde resim, tüm bu alanları dolduran temel öğrenme aracı haline gelmiştir.

Rönesans, resmin ve resmi oluşturan birçok öğenin renk, konu, teknik, boya ve perspektif gibi temel alanlarının araştırıldığı dönem olarak karşımıza çıkar. Rönesans'ta, yağlı boya ilk defa kullanılmış ve resimde dini konuların dışında gündelik yaşam konuları da yer almaya başlamıştır. Çizgi perspektifi ile hava (renk) perspektifinin (Uzaklaşan cisimler küçüldüğü gibi asıl renklerini

kaybederek grileşirler) kullanılması, görme organının gördüğü dünyayı resim yüzeyinde yaratma çabası Rönesans sanatçısının temel arayışları arasında olmuştur. Barok dönemle birlikte resme yaklaşımda coşku egemen olmaya başlamıştır.

Barok Resim, coşkunun, hareketin, an duygusunun sanata yansımalarıdır. Işığın resim içindeki gücünün; dokunun, duygunun, plastik etkinin, Barok dönemle birlikte arttığı görülür. Romantizm akımı ile birlikte sanatçının kendisini ifade etme kaygısı ve “sanat sanat içindir” düşüncesi güç kazanmaya başlamıştır. Realizmle birlikte sosyal olaylar da resim sanatının konuları arasında yer almaya başlamıştır. Modernizm, bir düşünce ve yaşam biçimi olarak aydınlanma sonrası batı kültürünün önemli tanımlarından biri olmuştur. İnsan, yaşadığı dünyaya hükmetmeye ve akli ile geçmişe oranla çok daha hızlı ve farklı yaşam kurabilme becerisini geliştirmeye başlamıştır. Empresyonizm’de resim, doğanın biçim olarak değil, edinilen izlenimin fırçayla tuvale yansımaları olarak algılanmıştır. Bu nedenle de ‘izlenim’, form değil, biçimin gözde bıraktığı etki olmuştur. Empresyonizmin kompozisyon anlayışı, “zaman”a karşı resmin oluşturulup bitirilmesine dayanır.

Zamanın akışına, değişimine bağlı olarak, nesnenin üzerine düşen ışık, dolayısıyla nesnenin görünüşü de değişecektir. Bu nedenle istenilen ışık etkisi nesnenin üzerinde değişmeden resmin tamamlanması, bitirilmesi gerekmektedir. Empresyonizm sonrası resim sanatı kendi özünü aramaya başlamıştır. Bu arayışlardan biri olan “Fovizm”in (Çiğrenkçilik), rengi temel çıkış noktası olarak yüzyılın başında yaptığı çalışmalar, dönemin birçok akımına isim veren eleştirmenlerin sert tanımlamasına maruz kalmıştır. Fovizmle aynı dönemlere gelen bir başka sanat akımı olan Kübizm, yüzyılın bakış biçimini değiştirmesi, görmenin sadece gözle değil akılsal kurgu ile de yapılabileceğini göstermesi açısından önemlidir. ‘Analitik Dönem’ (1909-1911) ve ‘Sentetik Dönem’ (1911-1913), Kübizmin önemli iki evresini oluşturur.

Ekspresyonizm, bir anlamda sanatçının doğa karşısında gözlerini kapatıp iç dünyasıyla yorumladığı bir anlatım biçimidir. Sanatçının kendini içgüdülerine, iradesine ve heyecanına bırakarak ortaya çıkardığı resimler, tam anlamıyla kişisel bir yorumlama dili oluşturur. Soyut sanat, resim yüzeyini artık tamamen resmin temel elemanları renk, boya, çizgiye bırakmakta, sanatçı kendisini sınırlayan nesnenin doğasından uzaklaşarak daha geniş anlatım olanaklarına ulaşmaktadır.

Sürrealizm, insanın yaşadığı dünyanın gerçekleri ile o insana ait bilinmeyen iç dünyasını anlattığı hayallerin, rüyaların, korkuların, cinsel duyguların

ortaya çıkarılıp görünür kılınmasına rehberlik etmiştir. Sürrealizmle birlikte anılan bir başka sanat hareketi de Dada'dır. Dada bir sanat akımı olmaktan çok geleneksel sanata karşı çıkan bir harekettir, "karşı sanat"tır. I. Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı arasında resim sanatındaki gelişim çizgisi, Avrupa'dan Amerika'ya doğru yönelir. Bu dönemdeki en önemli sanatçı ve akımlardan birisi, Jackson Pollock ve Beden-Hareket-Eylem Resmi (Action-Painting)'dir. Beden-Hareket-Eylem Resmi, resim yüzeyinin yapım ve sunum sırasında alışılan dikey konumundan yatay konuma geçmesi ve resmin üretilmesi esnasında eylemin kendisinin resim haline dönüşme sürecidir.

Action Painting, özgür çağrışımlara açık bir resim anlayışının gelişmesine olanak sağlamıştır. Sanat üretimi ve resim sanatı 1960'lardan itibaren gündelik yaşamla, yeni teknik üretimlerle gerçekleşme sürecine girmiştir. Op-Art'ın (Optik Sanat), görsel algı üzerinde yarattığı etki, çizgi, renk, perspektif, gözde yanılma algısı oluşturarak farklı görme biçimlerini sunmaktadır. Pop-Art ve en tanınan ismi Andy Warhol, gündelik yaşamın sıradan nesnelerini başta resmin olanak ve farklı tekniklerini kullanarak daha sonra dönemin teknolojisi ve malzemeleri ile sunmuştur. Hiperrealizm, gerçek görüntüyü farklı ebatlarda gerçeğin ötesinde üst bir gerçeklikle resmetmesiyle hangisinin daha gerçek olduğu sorusunu insana sordurmaktadır. Sanatçı fotoğraf makinesinin göremediği detayları resminin içinde vererek gözün makinenin objektifinden çok daha güçlü olduğunu göstermiştir. 20. yüzyılın son çeyreğinde teknolojik olanakların sanat üretimine girmesi, malzemelerin çeşitlenmesi, Kavramsal Sanat anlayışının yaygınlaşması, değişen zamanda Klasik Sanat anlayışının durumu hakkında tartışmalara neden olmuştur. Resim sanatı açısından tuval resminin sonu mu sorusu, bu dönemdeki temel kaygılardan biri haline gelmiştir. Üretilen eserlerin sunulma, izleyiciyle buluşturulma sürecinde galeri, müze sergi salonu gibi klasik kurumların dışında günümüz sanatına yön veren kişi/ler ile organizasyonların artması sanatta özgünlük tartışmasını başka boyutta yeniden canlandırmıştır. Günümüzde, ticari yaklaşımlar genel anlamda sanatın özel anlamda resim sanatının günümüz sürecinde üretim ve sanatsal niteliği hakkında tartışmalara sebep olmaktadır.

Resim sanatı, içinde birtakım kurallar barındırmasına karşın, resimde asıl belirleyici olan sanatçının özgün ve kişisel tavrıdır. Resmin türünü tanımlarken farklı yöntemlere başvurulabilir. Bunlardan ilki, resmin çalışılan yüzey üzerinden tanımlanmasıdır. Sanatçının tercih ettiği malzeme ve teknik, sanatçının kişisel anlatım biçiminde önemli bir rol oynar. Resim sanatında kullanılan malzemeler, resim tekniğini belirleyici kılar ve bir anlamda resmin türünü oluşturur. Resimde en sıklıkla kullanılan yüzeyler ve üzerine çalışılan

teknikler: Tuval üzeri teknikler: Tuval, ahşap bir kasnak üzerine uygun nitelikte bez gerilip üzeri astarlanarak resim yapılmak üzere oluşturulan ve çok tercih edilen bir resim yüzeyidir. Üzerine birçok teknik uygulanabilir, ancak yağlı boya ve akrilik, sanatçılar tarafından en yeğlenen iki tekniktir. Yağlı boya; yağ temelli, akrilik ise su temelli boyadır. Her iki teknik de, ağırlıkla fırça ile çalışılır. Yağlı boya kalın ve yoğunluğu olan bir boyadır, akrilik ise, mat, çabuk kuruyan, dayanıklı bir boya türüdür. Her iki boya çeşidinin de kendine özgü özellikleri vardır.

Kâğıt üzeri teknikler: Özellikleri ve çeşitliliği, kâğıdı birçok boya ve malzeme için kullanışlı kılar. Ancak, kaliteli ve doğru sonuç alabilmek için, kullanılacak her teknikte, o tekniğe uygun özelliklere sahip kâğıt türü tercih edilmelidir.

